

PRVNÍ VZPOMÍNKY

Narodil jsem se v polovině roku 1938 v Polsku, proto jsem pravděpodobně jeden z nejmladších přeživších holokaustu, který má na válečné roky nějaké vzpomínky. Moje vyprávění není dějepisem – ten rád přenechám historikům. Je to jen vyprávění o událostech očima malého dítěte.

Do mé nejbližší rodiny patřil můj otec Jicchak, matka Paula, sestra Rene – o šest let starší – a já. Matka byla jedináček a její otec zemřel, když jí byly teprve dva roky. Moje babička, krásná mladá žena, zůstala s malým dítětem úplně bez prostředků. Její ekonomické strádání ji donutilo vdát se za mnohem staršího muže, kterého nemilovala. S ním už neměla žádné další děti.

Otec byl nejstarší z pěti dětí: Měl čtyři bratry (viz *fotografie č. 2*) a sestru. Jeho otec, který byl o mnoho let starší než moje babička, často stonal a zemřel

ještě před mým narozením. Jeho matka, moje babička z otcovy strany, vedla celou domácnost. Otcova rodina měla malý obchod s pánskou módou v centru města, takže byli považováni za dobře zaopatřené. Ve skutečnosti to znamenalo pouze to, že nestrádali, což v podstatě bylo v dané době a za stávajících okolností nemalým úspěchem.

*Obr. 2 Čtyři bratři Bielawští v roce 1940 – nesoucí
na rukávu bílé pásky s Davidovou hvězdou.
Zleva doprava: Jicchak, Fajvel, Jerachmiel a Moše.*

Otcova matka byla velmi zbožná a nesouhlasila s otcovým sňatkem s mojí matkou, i přesto že matka byla

krásná a relativně dobře vzdělaná v náboženských i světských oblastech. V jejích očích nebyla dost bohatá, pobožná a neměla *jichus* – to znamená, že nebyla potomkem rabína nebo známého učence Tóry.

Obr. 3 Má matka Paula v roce 1946

Avšak otec byl jako nejstarší z bratrů velmi samostatný a tvrdohlavý člověk, který se nedal ovlivnit.

Rodiče se vzali v roce 1930. Moje sestra se narodila v září 1932 a já jsem se narodil v květnu 1938.

Otec byl ambiciózní člověk a před válkou se zapojil do různých malých podniků. Ve Węgrowě měl skladiště

dřeva a ve Varšavě prodejnu textilu. V létě navíc provozoval turistické letovisko v Urle, několik kilometrů od Varšavy.

Jako dítě jsem byl blondatý, téměř bělovlasý, a matka měla světlou pleť a zelené oči (viz *fotografie č. 3 a č. 4*), když jsem byl s ní, mohli nás pokládat za árijce. Ale význam tohoto faktu jsem si uvědomil až později.

Obr. 4 Eddie (autor knihy) v roce 1946, když mu bylo 8 let.

Na druhou stranu otec (viz *fotografie č. 5*) byl skoro karikaturou Žida – malý, hubený a s velkým „židovským“ nosem.

Obr. 5 Jicchak Bielański v roce 1926

Jeho původ by si rozhodně nikdo nespletl.

Moje babička z matčiny strany Gittel (viz *fotografie č. 6*) trávila v našem domě mnoho času. Pamatuji si, že jsem ji zbožňoval, a ona zase milovala trávení času se svými jedinými dvěma vnoučaty. Nejradši jsem měl, když nás brala do pekárny, kde jsme si dávali šoulet (dušenou směs masa, brambor, krup apod., která se

obvykle vaří na mírném plameni celou noc). V pekárně se připravoval proto, že tam neustále měli horkou pec. Pekaři většinou náležel za jeho služby malý poplatek. Pekárnu si pamatují velmi dobře. Pece byly ve sklepě, kde do nich pekaři lopatami vkládali chleba a zase ho jimi horký vytahovali ven. Stejně zacházeli i s kameninovými hrnci šouletu.

Obr. 6 Gittel, moje babička z matčiny strany (vlevo: jediná její dochovaná fotografie, zachráněná z medailonku mé matky). Vpravo Sarah Frejda, má babička z otcovy strany (v roce 1940). Zemřela v roce 1946 a byla pohřbena v Polsku, ale v roce 1974 byly její ostatky převezeny do Izraele a pohřbeny tam.

Asi dva roky poté, co nacisté získali kontrolu nad Węgrowem, byli mí rodiče i se svými dvěma dětmi donuceni přestěhovat se do malého domku v křesťanské čtvrti na okraji města.

Já jsem samozřejmě tomu, co se dělo, nerozuměl. Jen jsem si uvědomoval, že už nebydlíme doma. Pamatuji si, jak jsem v ulicích vídával elegantní muže v uniformách, z kterých měli rodiče v očích strach – ale pro mě to byli jen zvláště vypadající cizinci.

Babička Gittel na tom byla ještě hůř než my. Ji s manželem Němci přestěhovali do malé kóje uvnitř velkého sálu, která byla od zbytku místnosti oddělena jen tlustými závěsy. Neměli téměř žádné soukromí a já se k nim bál chodit. Bylo to tam neutěšené a nepříjemně to tam zapáchalo.

Nerozuměl jsem tomu, co se děje, ale cítil jsem kolem sebe strašlivé napětí a strach. Nemohl jsem chápat, proč se spolu Židé baví šeptem ani proč se přestali navštěvovat. Zcela jasně si pamatuji, jak můj otec vždycky na dlouhou dobu zmizel. Později jsem se dozvěděl, že jezdil do varšavského ghetta. (O mnoho let později mi vysvětlil, že nejprve bylo varšavské ghetto jen střežené, ne úplně hermeticky uzavřené, a když byl člověk rychlý a vynalézavý, dalo se dostat dovnitř i ven.)

*Obr. 7 Rabín Jicchak Menachem Danziger,
alexandrovský rabín*

Ani nechci spekulovat, jaký by jej stihl trest, kdyby byl chycen. Každopádně však pašoval potraviny do ghetta a ven zase zboží, jako například plátno a useň, které pak zase mohl směnit za jídlo a další potřeby. Na jedné z těchto výprav otec přinesl jídlo známému

rabínovi Jicchakovi Menachemovi Danzigerovi (viz *fotografie č. 7*), alexandrovskému rabínovi (rabíni byli známí podle *ješivot*, které založili, v tomto případě ve městě Alexandrov). Rabín mu požehnal a pověděl mu, že i když mnoho Židů v této válce zahyne, on a jeho rodina přežije – a tak se i stalo. Můj otec pocházel ze zbožné rodiny (jeho otec byl alexandrovský chasid), ale sám nábožný nebyl. Ale vlastně to nutí k zamyšlení.

Jindy zase můj otec na dlouhou dobu úplně zmizel. Domnívám se, že to bylo na více než měsíc, a moje matka už se bála, že došlo k tomu nejhoršímu. Později jsem se dozvěděl, že on a jeho bratr Fajvel se snažili propašovat nějaké oblečení na území ovládané Rusy a podívat se, jestli by nebyla možnost tam i s celou rodinou před nacisty utéct. (Naše město se nacházelo asi 55 kilometrů od řeky Bug, která podle paktu Ribbentrop-Molotov tvořila hranici mezi sovětským a německým územím.)

Když se konečně vrátili, otec nám vylíčil, co se stalo. On i bratr byli při překonávání řeky Bug zatčeni Rusy a zavřeni do vězení, kde asi tři týdny strádali ve špíně a na přídělích jídla tak malých, že neustále hladověli. Když se můj otec zeptal dozorce, z jakého zločinu budou obžalováni, odpověděl mu, že neví. Doptával se, kdo by to mohl vědět, a dozorce otci prozradil, že to věděl důstojník, který je zatýkal, ale ten byl převelen jinam,

takže teď tam nebyl nikdo, kdo by je mohl obžalovat nebo propustit. To byla skutečně kafkovská situace.

Nakonec se otec zeptal dozorce, jestli neví o nějakém židovském důstojníkovi v okolí. Když dozorce o jednom věděl, otec požádal, jestli by se s ním mohl setkat. Dal dozorci malý úplatek (patrně si při sobě dokázal schovat malý obnos peněz) a dozorce podle domluvy důstojníka přivedl. Otec mu vysvětlil, že to, co udělal, udělal proto, že má v Polsku rodinu, která hladoví. Důstojník využil své kontakty a dostal je odtamtud. Dozvěděli se, že na druhé straně řeky není ekonomická situace o nic lepší než na té naší, proto se vrátili – avšak bez zboží i bez peněz.

Naše situace se postupně zhoršovala a nikdo nevěděl, co dělat. Měli jsme pár možností, ale žádná z nich nebyla dobrou volbou. Pamatuji si, jak si otec s matkou v noci šeptali, že by bylo potřeba mít nějakou skrýš pro případ nouze.

Jen si tu situaci představte: Být Žid žijící v jednopokojovém bytě v oblasti, kde bydlí téměř samí katolíci, kteří vám nejsou zrovna nakloněni. Ve skutečnosti většina z nich byli antisemité, kteří by se Židů nejradši zbavili. Jak se za takových okolností dá postavit úkryt?

Můj otec si nad tím dlouho lámal hlavu a nemohl na nic přijít. Moji strýcové postavili skrýš na půdě

jejich domu. Vedle zdi postavili další falešnou cihlovou stěnu, která se od té pravé nedala rozeznat, a tak se dalo mezi těmito stěnami ukrýt. Vchod do skryše byl sestrojen tak, aby zvenku nebyl vidět. Jediný přístup na půdu byl pomocí padacích dveří a provazového žebříku, který se vytahoval. Otec si nejprve myslel, že bychom se v případě nouze mohli schovat tam, ale nakonec si uvědomil, že by to nebylo praktické řešení, protože úkryt byl příliš daleko, a především byl pro nás všechny příliš malý.

Rodiče byli zoufalí. Vůbec nevěděli, co dělat. Jednou v noci, když si mysleli, že jsem usnul, se bavili o tom, že by mě mohli poslat do polské rodiny, kde bych měl větší naději na přežití. Když jsem to zaslechl, posadil jsem se na posteli a prohlásil: „Jestli mě pošlete pryč, řeknu to gestapu.“ To byla obávaná nacistická tajná policie.

Ale já jsem tehdy samozřejmě nevěděl, co to znamená. Jen jsem věděl, že když rodiče tento výraz vyslovují, mluví šeptem a se strachem. Využil jsem nejmocnější zbraň ze svého omezeného arzenálu a zafungovalo to. Rodiče se na sebe podívali a už nikdy o tom nepromluvili – alespoň ne v mé přítomnosti.